

„ en fullen mogen predicken seditieuselyck oft oproerlick, daer uut ennige se-
 „ ditie oft oproer soude mogen ryfen oft opstaen; welverstaende, dat voir
 „ geen seditieuse oft oproerige Predicatie verstaen en worden, straffingen
 „ van de abuysen oft erreuren in de Leeringe oft Ceremonien, oft tegens en-
 „ nige quade seden, leven oft manieren; behoudelick dat 't selve geschiede
 „ sonder ennige injurieuse woorden.

„ Ende om eenen yegelycken wel geassureert ende verzekert te syn
 „ vryelick te mogen blyven in syn Religie, soo wel in deen als in dandere,
 „ soo neemt de voirsz onse gened: Heere de Prince, alle Syn Genad: goede
 „ Onderfaten, soo wel van deen als van dander Religie; in Syne Genad: pro-
 „ tectie en sauvegarde, Bevelende mits desen allen Syne Genad: Officieren,
 „ elcken peyselick ende vredelick in syn Religie te houden; sonder ter faec-
 „ ken van dyen yemanden yet misdaen oft mislegt te mogen worden in en-
 „ niger manieren, uitgefondert de Anabaptisten, die Syne Genad: hyer inne
 „ nyet en wilt hebben begrepen.

„ Des worden oick van Syne Genad: wegen met desen seer scherpelyk
 „ verboden alle seditieuse ende opruerige fayten oft voorstellen, soo wel van
 „ deen als van dander parthye, soo dat in soo verre ennige sulcke gebuer-
 „ den, deselve van Syne Genad: gepunieert ende gestraft fullen worden nae
 „ exigentie van deselve.

„ Ende in soo verre yemandt contrarie den Ordonn: bovengescreven
 „ dede oft voortfelde te doen, deselve als Infrauteurs ende Perturbateurs van
 „ den gemeynen peyse, vrede ende eendracht, fullen van den voirsz ons
 „ gened: Heere wegen, sonder ennich verdrach daer aff gestraft worden, tly
 „ metter galge, of andersins, soo als men nae exigentie ende gelegentheynt der
 „ faecken oft delicten sal bevynden behorende.

„ Allet ghene des ende gelyck voirsz is onderhouden ende achtervolcht te
 „ worden, ende een yegelyck hem daer nae te reguleren, totter tyt toe by
 „ onsen alreghened: Heere den Coninck, by advyse van de gemeyne Staten
 „ van den Lande, oft oick by onsen gened: Heere den Prince voirsz, an-
 „ ders geordonneert sal syn. Onder ende achtervolgende welke Ordonnan:
 „ een yegelyck gehouden sal syn hem te submitteren. (*En was getekent*)

LOUIS DE NASSAU.

(*Onder stont*)

Duer bevel van myn genadigen
 Heer den Prince.

(*Ondertekent*)

JACOB TSERAERTZ. MICHEL PIGGEN.
 JACOB VLAS. N. STEELANT.
 JAN VOGELSANCK.

Omtrent het begin van den jaare 1567, naa den nederlaag te Oosterweel
 en de beroerte binnen Antwerpen, wierden de Predicatie overal in deze Lan-
 den verboden, ten welken einde Prins Willem, op den laatsten van Bloei-
 maandt, te Breda het volgende Bevel tegen dezelve liet afkondigen, waar by
 hy zyn ongenoegen tegen de oproerige Byeenkomsten, en den oploop die
 eenige maanden te voren aldaar was voorgevallen, te kennen gaf.

*Resolutie
 der Stadt
 Breda.*

„ WILHELM, by der Gratien Goidts Prince van Oraengien, Grave tot Naf-
 „ sou enz. Heere tot Breda enz. Onsen Droffaert ende Schouteten der Stadt
 „ ende Lande van Breda Saluyt. Om te verhueden dat in toecomende tyden
 „ bynnen onse Stadt en Lande van Breda gelycke oploop, rebellie ende be-
 „ ruerte als sekere maenden geleden in onse Stadt van Breda ende daeromtrent
 „ is gebuert, nyet en geschiede, ende gesien hebbende dOrdonnantie by ende

„ van wegen der Co: M^c opten xxviii^{en} dach Mey tot Antwerpen gepubli-
 „ ceert, Soe eest dat Wy hebben geordonneert ende gestatueert, ordineren en-
 „ de statueren by desen de Puncten ende Articulen hier nae volgende. In den
 „ eersten, dat alle valsche Predicanten ende Leeraers, Ministers ende gelycke
 „ verleyders des volcx by der doot ende galge gestraft sullen worden, boven
 „ de confiscatie ende verbeurte van alle henne goeden. Ende de ghene die
 „ huns wetens ennige huysen, hoven oft andere plaetsen hen toebehoirende
 „ leenen, ende toelaten sullen om aldaer Conventiculen ende ongeoirlofde Ver-
 „ gaderingen gehouden te worden, sullen mette pene van der galge en-
 „ de confiscatie van goeden gestraft ende gepunicert worden. Ende belangen-
 „ de den Receptateurs ende den ghenen die fulcke valsche Leeraers, Predi-
 „ canten ende verleyders favoriseren ende onderhouden, indien sy gewoen-
 „ lyck syn tselfde te doen, en daerenboven obstinate ende verherde kettters
 „ syn, willen ende ordineren Wy, dat sy oock metter doot ende confiscatie van
 „ goede gestraft sullen worden, gelyck de verleyders selve. Ende de ghene
 „ die hen in de voirsz Conventiculen ende onbehoirlycke Vergaderingen vin-
 „ den sullen, deselve daer van arbitralycken gecorrigeert worden, mits by
 „ den Rechters aenschouw nemende op henne qualiteyt, oft deselve deur
 „ nyeuschiericheyt oft curiositeyt hen in de voirsz Prekingen oft Vergaderin-
 „ gen gevonden hebben, oft aldaer gestoect, gestaect ende met wapenen ge-
 „ comen syn om de voirsz Predicanten voir te staen, sustineren ende bescher-
 „ men, welcke Predicanten Wy verstaen en willen uyt onse Stadt ende Lande
 „ van Breda gebannen te worden op de galge. Willende ende ordinerende
 „ voirts meer, dat de Vaders ende Moeders, Broeders, Susters, Ooms,
 „ Moeyen, Meesters, Meestressen oft ander, gehouden sullen syn te verant-
 „ woirden van de misdaet van heure kynderen ende van den ghenen die on-
 „ der hun bevel ende last staen, ende oick van hun huysgesin, boven de pene
 „ tfy van geesselinghe oft andere die de voirsz kynderen oft joncvolck daerom-
 „ me sullen moeten lyden, tot arbiterschepe van den Rechters, ten ware dat de
 „ voirsz Vaders ende Moeders, oft andere van tselve joncvolck last hebbende,
 „ deden blycken hun beste ende uyterste neerticheyt gedaen ende behoirlycke
 „ sorge en toeficht gedragen te hebben om hen van fulcke Prekingen, Con-
 „ venticulen en onbehoirlycke Vergaderingen te houden ende keeren. En-
 „ de om deselve te beletten en voircomen, willen Wy dat de ghene die ont-
 „ decken oft aenbringen sal ennige die de voirsz Prekingen, Conventiculen en-
 „ de onbehoirlycke Vergaderingen gehouden sullen hebben, indien sy daerinne
 „ geweest hebben, voir die reyfe daer van onlast ende vry sullen wesen, sonder
 „ dat men hen daeromme sal mogen straven, mits nochtans beloovende, dat sy
 „ hen des nyet meer onderwynden en sullen, ende soe verre sy anders van on-
 „ sen heyligen Gelove ende van den Sacramenten der Kerken goet gevoelen
 „ hebben. Ordinerende onsen Droffsaert ende Schouteten onser Stadt ende
 „ Lande van Breda wel ernstelycken, dat sy by alle mogelycke ende gevue-
 „ chelycke middelen versien, dat de voirsz Prekingen, Conventiculen ende
 „ onbehoirlycke Vergaderingen belet mogen worden, ende tghene des voirsz is
 „ scherpelyck doen onderhouden ende observeren, op pene van tselfde te
 „ verhalen op den ghenen die daerinne onachtsaem ende gebrekelyck bevon-
 „ den soude worden, aengesien dat den dienst Goidts ende de gemeyne ruste
 „ daer aen soe grootelycx gelegen is. Ende seggen, verclaren ende ordineren
 „ by desen, dat soe verre yemant, wie hy sy, hem vervoirdere ennige Ker-
 „ ken, Cloosteren, Cappellen oft andere geestelycke plaetsen te plunderen,
 „ berooven, bederven, verbranden oft daer aen overlact oft geweld te doene,
 „ oft daer toe hulpe, bystant oft assistentie te geven, directelyck oft indirec-
 „ telyck, Aultaren, Reliquien oft Beelden van den heyligen Cruyce, Sancten
 „ oft Sanctinnen, tfy op die gemeyne straten oft geweyde plaetsen, te bre-
 „ ken, vernielen oft onder de voeten te treden oft werpen, oft op de heylige
 „ Sacramenten van der Kercken ennigen overlact oft injurie te doene, dat de-
 „ selve ter galgen verwesen ende geëxecuteert, ende heuren goeden geconfis-
 „ queert sullen worden als Kerckscheynders, Rovers ende openbare Dieven,
 „ Vyanden van Godt, van Ons en van der werelt, permitterende ende toela-
 „ tende eenen jegelycken deselve te mogen vangen, aentasten ende in han-

„ den

„ den van de Justicie te leveren ende stellen om gestraft te worden soe voirsz
 „ is. Daerenboven gebieden ende bevelen Wy allen Officiers, Wethouders
 „ ofte andere; van wat qualiteyt oft conditie die mogen wesen, dat sy de voirsz
 „ plunderingen, berovingen ende brekingen met alle heure cracht ende macht
 „ weederstaen ende beletten, op arbitrale pene ende correctie, boven de restitu-
 „ tie van de schade die aen de Kercken by de voirsz Beeldebrekers ende Kerck-
 „ rovers gedaen sal wesen, totter welcke gehouden fullen syn de ghene die
 „ omtrent ende binnen der Prochie, daer sulcke brekinge oft schade geschied-
 „ den sal, geseten syn, ende deselve nyet belet oft wederstaen en fullen heb-
 „ ben, gemerct dat alsoe de voirsz Kercken onsen Heere Godt ende tot ge-
 „ bruyck van der Gemeynthe gedediceert syn, een yegelyck daer voor particu-
 „ liere forge dragen moet, als wesende een saecke die alle Cristene menschen
 „ bevolen ende gerecommandeert is te beschermen ende voirstaen, ende sun-
 „ derling de Prochie-Kercken by den ghenen van heure Prochie, dwelck Wy
 „ oeck willen verclaren ende verstaen onderhouden ende achtervolcht te wor-
 „ den voir ende aengaende den Cloofsters, Cappellen ende andere gewyde
 „ plaetsen die bynnen de limiten van de voirsz Prochie gestaen syn. Inge-
 „ lycx verbieden Wy wel scherpeyck te usurperen tghene dat den Geestelycken
 „ staet toebehoort, te weten tDoopen, Huwelyck, Nachtmael, Psalmodien
 „ ende gemeynen publicken Sank in onbehoirlicke ende ongeoorlofde Vergade-
 „ ringen ende Conventiculen, Begravinge ende dyergelycke acten, dwelck Wy
 „ verbieden ende interdiceren wel ernstelycken allen ende eenen yegelycken
 „ meer te doene, ende dexercitie van de nyeuwe Secten te gebruycken, op
 „ pene ende verbeurte van den lyve voir de ghene die sulcx souden doen oft
 „ doen doen, te executeren, tsy metter galgen oft metten sweerde, ter discre-
 „ tien van den Rechters, met confiscatie van goede. Ende aengaende den ghe-
 „ nen die daer over staen, jegenwoordich oft behulpich wesen souden, op
 „ pene van extraordinarisen straff, nae de qualiteyt van heure misdaet ende
 „ misbruyck. Verbiedende int generael alle andere forte ende manier van
 „ exercitie van Religie, dan alleenlick die oude van allen ryde in de Catho-
 „ lycxsche Kercken ontfangen, ende in onse voirsz Stadt ende Lande van
 „ Breda openbaerlick gebruyct. Ende bevelen ende willen wel ernstelyck,
 „ dat men de kynderen, terstont nae dat die geboren fullen wesen, sal open-
 „ barelyck doen doopen in de Prochie-Kerken, nae oude gewoonte, ende dat
 „ van denselven doopselen by den Pastoir oft Prochiaen register gehouden
 „ sal worden, inhoudende die dagen dat die geschiet fullen wesen, de namen
 „ van den Kynde, van den Vader ende Moeder, ende van den Peters ende
 „ Meters, sonder dat men de voirsz kynderen vant voirsz Doopsel uyt den
 „ Prochien sal mogen dragen, op pene tegens de Vaders ende Moeders, die
 „ onachtsaem souden wesen henne kynderen te doen doopen, van sware
 „ ende rigoureuse correctie, nae circumstancie ende gelegentheyt van der
 „ saeken, ende soe verre sy heure kynderen anders deden doopen, op ver-
 „ beurte van den lyve voir ende tegens hen, ende den ghenen die deselve
 „ gedoopt souden hebben, mitsgaders tegens den ghenen die de voirsz kyn-
 „ deren anders souden doen oft dragen doopen, met adjudicatie ende confis-
 „ catie van haere goeden. Ende om alle misbruyck ende bedroch te verhue-
 „ den, ordineren Wy dat de Vroede Vrouwen, als sy tkynt ter werelt ont-
 „ fangen fullen hebben, indien tselve bynnen xxiiij. uren daer nae nyet ge-
 „ doopt en worde, den Pastoir oft Prochiaen van der Prochie daer van de
 „ wete fullen moeten doen, op pene dat sy daer van gecorrigeert fullen wor-
 „ den, nae tmisbruyck dat sy daer inne gedaen fullen hebben. Gebiedende
 „ ende ordinerende dat alle Vroede Vrouwen terstont solempnelen eedt doen
 „ ende sweeren fullen in handen van den Wethouders, heur nae dese onse Or-
 „ donnantie ende gebot te vuegen ende te reguleren. Verbiedende oeck seer
 „ scerpelick dat nyemant, wie hy sy, hem en vervoirdere de kynderen te leren
 „ oft Schole te houden, in wat tale tselfde soude mogen wesen, tsy int se-
 „ creet oft openbaer, sonder yerst ende voir al geëxamineert te wesen by den
 „ Capittelen ende twee Gedeputeerden van der Wet, daer toe geordineert, de-
 „ welcke hem neerstelyck vragen fullen van syn Geloove, ende en fullen egheen
 „ daer toe mogen admitteren dan die ontwyffelick van de Catholycschen ge-
 „ loove

„ loove fyn, ende yerft solempten eedt doen, dat sy geen boecken oft leeringe,
 „ van der Catholycxſchen Kercken gereprobeert synde, leeren en fullen, daer
 „ van hen bewys by gefcrite gegeven ſal worden; Ordinerende dat alle die
 „ ghene die jegenwoordelick Schole houden, binnen tien dagen nae de publi-
 „ catie van deſen, hen nae deſe onſe Ordonnantie fullen moeten vuegen ende
 „ reguleren, op pene van arbitrale punitie ende correctie, ende ſoe verre ſy
 „ bevonden worden hier naemaels ennige Dwalingen oft valſche Leeringen
 „ heur Scholieren geleert te hebben, op verbeurte van den lyfve ende con-
 „ fiſcatie van heure goeden, als valſche Leeraers ende Predicanten. Ende
 „ de Vaders, Moeders, Meesters ende Momboirs, die de kynderen tot ſulcke
 „ gereprobeerde Scholen wetens gefonden ſouden hebben, fullen daer van
 „ arbitralyck geſtraft ende gecorrigeert worden nae den eyſch van den mis-
 „ daet. Bevelende oeck onſen voirſz Droſſaert ende Schouteten, tegens Pren-
 „ ters ende Vercoopers van Boecken, Sriften, Liedekens, Contrefeytſelen,
 „ Figuren, Schilderyen ende Papieren, ſcandeleus ende injurieuſ wefende,
 „ inhoudende blaſphemie ende beſpottinge tegens Godt ende ſyne heylige
 „ Kercke, oft tegens de Co. M^t, te procederen mette penen ende verbeurten
 „ van den lyfve, ende confiſcatie van goede, indien ſy gewoon ſyn ſulcx te
 „ doen; oft des neen, dat ſy daer van extraordinaryck ende rigoureuſelyck
 „ geſtraft fullen worden, ſonder nochtans daeromme te moeten ſterven, ende
 „ oeck op ſtraff ende boete arbitrale voir ende tegens den ghenen die deſelve
 „ gecoft ſouden hebben ende wetens onder hen behouden. Ordinerende ende
 „ bevelende mede onſen Droſſaert ende Schouteten, te procederen tegens alle
 „ de ghene die opgeſtelt ende opgericht hebben Conſiſtorien, gelt ende pen-
 „ ningen op onſe Borgeren ende Onderſaten gelicht, bedwingende deſelve
 „ heur gehoirſaem te wesen al tegen die Overheyt die men Ons ſchuldich is,
 „ mitſgaders tegens de Wet daer toe by Ons behoirlyck geſtelt, ende dat meer
 „ is, tegen de Co: M^t, onſen ende heuren natuerlicken Prince gewapent heb-
 „ ben, hen daerenboven onderwonden de gemeyn aelmoeffen, ende deſelve
 „ aenvaert, ~~doende deſelve uytdeylen tegens gewoenlicke forme~~, nae henne
 „ diſcretie, by geſuſpecteerde Aelmoeffeniers, die de aelmoeffen onder hen
 „ hielden, ſonder daer van rekening te doen, ſluytende uyt deſelve de arme
 „ Catholicque, ende oeck mede tegens de ghene die ſulcx in toecomende tyde
 „ fullen doen, ende tegens de ghene die Hoefden ende Autheurs van de voirſz
 „ beroerte hebben geweest, willende dat tegens alle de voirſz ſtraffelyck
 „ ende rigoureuſelyck geprocedeert worde by executie van der doot metten
 „ ſweerde, ende van confiſcatie van goeden, onder wat titule dat ſy hen ver-
 „ voirdert fullen hebben over ons volck te ordineren, bevelen ende gebieden,
 „ tſy van Ouderling, Diaken, Toeſiender, Superintendent oft ander dierge-
 „ lycke. Ende beroerende den ghenen die op onſe Onderſaten ennige pennin-
 „ gen oft goet heffen, lichten oft collecteren fullen, alwaert dat ſy tſelfde wil-
 „ lichlicken wilden geven, ſonder des van Ons laſt, bevel, macht, authori-
 „ teyt, orloff en conſent te hebben, Wy willen dat deſelve arbitralyck daer aff
 „ geſtraft ende gepunieert fullen worden nae den eyſch van der ſaecken, ende
 „ boven dien betalen vyermael ſoe veel als ſy gelicht ende ontfangen fullen
 „ hebben, te bekeren, deen helft tonſen proffyte, ende dander helft tot prof-
 „ fyt van den ermen. Verbiedende ende interdicerende oeck den voirſz Sec-
 „ tariffen, tſimpel volck te verleyden oft aen te trecken by aelmoeffen, werck
 „ te geven, oft andersſins, op pene van exemplaren ſtraff. Ende indien de
 „ opheve van de voirſz penningen geſchiet ware, oft alnoch geſchieden, te-
 „ gens de Co: M^t, oft om Cryſchvolck te lichten, willen Wy dat de ghene die be-
 „ volen penningen gelicht oft gecontribueert hebben, oft alnoch ſouden mo-
 „ gen bevelen ende gebieden penningen te lichten oft contribuieren, metter
 „ doot geſtraft fullen worden als rebelle, wederspannicke ende ſeditieuſe men-
 „ ſchen, ende overſulcx henne goeden geconfiſqueert. Verclaren oeck mede
 „ de Hoefden ende Autheurs van de Vergaderingen, daer inne dat men ge-
 „ floten heeft Nachmael te houden, Cryſchvolck te lichten, ende daer toe
 „ contributie te doen, Kercken te bederven, dauthoriteyt van heur Conſiſto-
 „ rien te hanthouden ende vermeederen, der Co: M^t ende onſe bevele te
 „ beletten, voir rebellen, wederspannicke ende vyanden van de gemeyne
 „ Wel-

„ welvaart, verbiedende alfulcke Vergaderingen meer te houden, op te pene
 „ van de galge ende confiscatie van goede. Verclarende alle de ghene die
 „ ongeoorlofde Vergaderingen tot quaden eynde houden fullen, isy om de
 „ Religie en om 't gemeyn ruste in beroerte te stellen, voer wederस्पennige
 „ rebelle seditieuse menschen ende Verstoorders oft Perturbateurs van de ge-
 „ meyne ruste, Ordinerende dat sy overfulcx metter doot gestraft ende gepu-
 „ nieert, ende heure goeden geconfisqueert worden zoe voirsz. is. Ende
 „ voirts foe Wy onderricht syn dat zedert ennige jaren herwaerts ennige Le-
 „ dichgangers, Vagabonde, Apostaten en Fugitiven, hen bynnen onse voirsz.
 „ Stede vertrocken ende hen onthouden hebben, sunderlinge om de Reli-
 „ gie, bevelen Wy daeromme, dat alle de voirsz. personen bynnen xxiiij.
 „ uren na de publicatie van desen, hen vertrecken ende gaen uyer voirsz.
 „ Stede, op pene van gegeeffelt ende gebannen te worden, oft van der doot,
 „ nae dat sy door hun misdaet bevonden fullen hebben verdient te hebben.
 „ Gebiedende, willende, ordinerende ende statuerende voirts, dat alle de
 „ ghene die uyt ennige plaetsen van herwaertsovere bynnen onser voirsz. Stadt
 „ van Breda van nyuws fullen comen wóonen, by den Officier ende Wet-
 „ houders neerstelycken ondervraegt fullen worden oft zy uyt andere Stadt of
 „ Lant gebannen zyn, in welcken gevalle zy heuren tytlen van bannissementen
 „ den selven Officier ende Wethouders fullen moeten exhiberen ende over-
 „ brengen; ende indien deselve gebannen zyn om tstück van der Religie, Ket-
 „ terye oft andere redenen daer aen clevende oft dependerende, by wien den
 „ selven ban uytgesproken soude mogen syn, en fullen die in onser voornoem-
 „ de Stadt van Breda nyet ontfangen worden, noch aldaer vry syn, noch oick
 „ in andere plaetsen in onsen voirsz. Lande van Breda, mer fullen hen uyer
 „ voirsz. Stadt moeten vertrecken, op pene indien sy zulcx nyet en deden,
 „ wederomme uyer selver Stadt gebannen te worden voor anderen gelycken
 „ tyt, ende op de selve pene als in heuren ban gestelt sal zyn, foe verre zy ge-
 „ vangen worden, ten ware dat onse Officiers ende Wethouders voor goet
 „ bevonden tegens deselve van nyuws te procederen, dwelck zy in sulcken
 „ gevalle fullen mogen doen; ende indien de voirsz. Ballingen heuren Van
 „ verswygen, ende men sulcx daer nae te weten quame, fullen dezelve ge-
 „ straft worden na inhouden van den tytlen van heuren voirsz. bannissementen,
 „ ten ware oick dat onse voirsz. Officier ende Wethouders, om sekere merc-
 „ kelycke redenen, bevonden tselve te mogen oft behoiren te modereren. Ende
 „ aengaende andere, geen Ballingen wesende, die in onse voirsz. Stadt voirtaen
 „ willen comen wóonen, fullen deselve gehouden worden over te brengen
 „ certificatie van heuren Pastoor ende Wethouders van den Plaetsen daer uyt
 „ sy vertrocken fullen zyn, inhoudende getuychenisse van heuren leven ende
 „ conversatie, mitsgaders redenen van hun vertreck, sonder welke certifi-
 „ catie en fullen nyet toegelaten worden in onser voirsz. Stadt te mogen woo-
 „ nen. Bevelende onsen Droffaert, Schouteten ende Wethouders onder on-
 „ ser Jurisdicctie geseten, tselfde alsoe nae te volgen, sonder dissimulatie, gunste
 „ oft conniventie. Eytelicken verbieden Wy wel expresselycken allen ende
 „ eenen yegelycken, van wat qualiteyt oft conditie die zyn, ennige ongere-
 „ geltheyt oft schandael te doen opt stück van der Religien, oft Catholycke
 „ Priesters, Religieusen oft andere Geestelycke Personen, te injurieren met-
 „ ter daet oft met woorden, oft hen oick te vervoirderen, den selven Catho-
 „ licken ennich belet oft hynder te doen in dexercitie van de voirsz. oude
 „ Religie, Acte oft onregeltheyt voirts te stellen, daer deure de goede ende
 „ Catholycke vercort, geoffendeert ende verhindert souden mogen worden,
 „ op pene van der doot, indient schandael seer groot, uytnemende ende exce-
 „ syf ware, en oick van confiscatie van goede; ende indien tshandael minder
 „ ware, van arbitrale correctie na den eesch ende qualiteyt van der sake, tot
 „ exempel ende vreesse van den anderen. Alles foe lange ende ter tyt toe dat
 „ by Ons hier op anders versien ende geordonneert sal zyn. Aldus gedaen tot
 „ Breda voirsz. op ten laesten dach der maent van Meye, int jaar ons Heeren
 „ dusent vyffhondert sevenentseftich. (*Onder stont geschreven.*) By mynen
 „ genadigen Heere in synen Rade. (*Onderseekent*) M. PIGGEN. (*Hier onder
 „ stont noch geschreven aldus:*) Dit Placcaet oft Ordonnantie is tot Breda ter
 „ K
 „ Puyen

„ Puyen af gepubliceert des Dincxdaechs den derden in Junio anno xv^c lxxvij.
 „ tvolck aldaer by dlyuden van den clocken in groten getale vergadert zynde,
 „ present Schoutet ende alle de Schepenen, behalven Jan van den Berghe.
 „ Uytgelesen by my, (*en was ondertekent*) B. DE CORPUT.

Op den derden van Zomermaandt daar aan volgende, is Peter Petersz. van Keulen, Borger ende Goudsmit te Breda, om den Godtsdienst gevangen genomen; By den zelve wierdt de volgende Getuygenis in schrift gevonden.

„ Wy Dienaren der Gemeynen tot Breda, betuyghen by desen van Peter
 „ Peterffen van Keulen, onsen medebroeder, en d'een met ons in den dyent
 „ des Ouderlincx onser voorz. Gemeynen, dat hy is gave in der Leere en
 „ Geloove, ende sichtig in syne wandeling, in kennissen der waerheyt heb-
 „ ben wy dese ondertekent den xiiij. April anno 1567. *Robert Janssen, Pie-
 „ ter van den Baarle, Jan Anthonis Wiltens, Goris Andriessen, Hubrecht van
 „ Baarle, FRANCISCUS ADRIANI.*

In de eerste ondervraging, op den vyfden der gemelde maandt, gedaan, zegt hy in den dienst der Kerke, behalven de voornoemde Personen, nog gekent te hebben Hendrick van den Corput, Mr Frans van Etten, en Felten Diaken. Omtrent negen maanden daer naa wierdt Betteke zyne dienstmaagd mede op 't Kasteel gevangen gezet; en zyn zy beyde eyndelyck te zamen, den negen en twintigsten van Bloeymaandt 1568, op het Pleyn voor het Kasteel levendig verbrant. Waar van de geheugenis nog tot den huydigen dag bewaart wordt door den grooten Keysteen, leggende voor de Brug van 't Kasteel, ter plaatze alwaar de Paal, waar aan Peter van Keulen vastgekent was, gestaen heeft.

In Hooymaandt 1569 kwam Franciscus Sonnius Bisschop van 's Hertogenbosch te Breda, om onderzoek omtrent de Boecken te doen, en wierden daarna op 't uytduckelyck bevel des Hertogs van Alba, den negentienden van Oogstmaandt, op de groote Markt voor 't Stadhuys opentlyck verbrant, *Colloquia Erasmi, J. Carionis Chronicon cum appendiciis*, en meer diergelycke Boecken.

In de groote Kerkvergadering, by de Hervormde Gemeynen te Embden, in Wynmaandt 1571 gehouden, wierdt goedgevonden, dat de Gemeynen van Brussel, Antwerpen, 's Hertogenbosch, Breda, en andere die in Brabant mogten wezen, te zamen een Klassis zouden uytmaken.

Naa dat de Stadt Breda, in 't jaar 1577, door Prins Willem den I. was veroverd, wierdt, op 't verzoek van die der Hervormde Leer, binnen de Stadt een provisionele Ordonnantie van den Aertshertog Matthias, aangaande den Religions Vrede, op den veertienden van Herfstmaandt 1578, afgekondigt, en dienvolgens by de Wethouderen aan die van den gemelden Godsdienst, wiers Predikant was Johannes Capito, de Kerk van Markendaal vergunt, ten wederzeggen der Algemeene Staten. Daarna hebben de Roomschegezinden hunnen dienst verricht in 't Markendaal, en de Hervormden, op den vyfden van Louwmaandt 1581, voor de eerste maal in de Groote Kerk gepredikt. Naa het innemen van Breda by de Spaanschen, op den agt en twintigsten van Zomermaandt 1581, is binnen dezelve alleen de Roomsche, en naa 't veroveren dier Stadt door Prins Maurits, op den vierden van Lentemaandt 1590, de Hervormde Godsdienst openbaerlyck in de Kerken gepleegt: Dan wierdt eerst, in Bloeymaandt 1591, de Groote Kerk geopent, en de Beelden daar in afgenomen.

In 't begin van het twaalfjarige Bestant, te Antwerpen, op den negenden van Grasmaandt 1609, gesloten, wierden op verscheyde Dorpen der Baanderye Predikanten geplaatst, niet zonder grooten tegenstant der Roomschegezinden, aan welke de Gezanten van Franckryck te zelve tyd, een handschrift verleent hadden, dat op de Dorpen van Brabant, behoorende onder de Steden van den Vereenigden Staet, geene verandering in den Godsdienst zoude gemaakt worden; Doch de Staten verstonen niet, dat daar by de oeffening der Hervormde Leer wierdt uytgesloten.

Als daarna, in Hollandt, de Kerken Dienaren onder elkanderen verdeelt waren

Resolut der
Stadte
Breda.